

ТЕЗИ

Щодо політики України стосовно Російської Федерації

ТЕЗИ

Щодо політики України стосовно Російської Федерації

КИЇВ 2020

УДК 327(043.2)(477)(470+571)
Т30

Електронну версію видання розміщено на: <http://www.niss.gov.ua>

*За повного або часткового відтворення матеріалів цієї публікації
посилання на видання є обов'язковим*

Тези щодо політики України стосовно Російської Федерації. – Київ : НІСД, 2020. – 36 с. –
Т30 (Укр. й англ. мовами).

ISBN 978-966-554-346-6

УДК 327(043.2)(477)(470+571)

Переклад англійською мовою здійснено фахівцями Національного інституту стратегічних досліджень. Усі права захищено.

ISBN 978-966-554-346-6

© Національний інститут стратегічних досліджень, 2020

Дизайн: *Ірина Корецька*

Коректура: *Тетяна Джига, Тетяна Філіппова, Тетяна Карбовнича*

Формат 70x100/16. Ум. друк. арк. 2,93. Наклад 300 прим. Зам. № 6/09/2020.

Видання підготовлено в Національному інституті стратегічних досліджень, м. Київ, вул. Пирогова, 7А, тел./факс: (044) 234-50-07

Віддруковано ТОВ «Ландпресс». м. Харків, вул. Алчевських, 2, оф. 2-9, 61002, тел. (057) 373-77-87
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6094 від 19.03.2018 р.

Політика України має ґрунтуватися на її національних інтересах, а не ідеологічних настановах

Російська Федерація – найбільший сусід, чинник внутрішньої і зовнішньої політики України. Донедавна українське та російське суспільства були щільно інтегровані. Відносини України з РФ ускладнює імперська спадщина, що деформує сприйняття сторонами одна одної.

РФ як держава-агресор¹ – головне джерело зовнішніх загроз національній безпеці України. Відповідь на російський виклик має бути системною. Її основою повинно стати **втілення стратегічного курсу на набуття Україною повноправного членства в ЄС та в НАТО**.

У Тезах запропоновано візію політики України щодо Росії. Така політика має ґрунтуватися на національних інтересах України, а не ідеологічних настановах.

Руйнівним для України та регіону навколо неї є як капітуляція перед РФ, так і перетворення на інструмент завдання шкоди РФ. Останнє загрожує нехтуванням завданнями розвитку і подолання відсталості, а отже, руйнує шанси на успішне завершення конфронтації з РФ². Зовнішній ворог – універсальне виправдання для власних помилок. Застосування власні чи приєднуючись до колективних засобів тиску на РФ, необхідно зважувати наслідки цих дій для України.

Політика України має забезпечити нейтралізацію загроз з боку РФ, а також сприяти зміні політики Росії щодо України

¹Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18.01.2018 р. № 2268-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>

²Під успішним завершенням конфронтації з РФ розуміємо забезпечення державного суверенітету України, відновлення її територіальної цілісності в міжнародно визнаних кордонах 1991 року та на цьому ґрунті гарантування миру та безпеки в Європі.

Модель відносин з РФ має гарантувати державний суверенітет і незалежність України, сприяти миру, безпеці та розвитку в Європі

через доведення суспільству і владі РФ шкідливості та безперспективності конфронтації.

Повернення до відносин зразка 2013 року неможливе як через сам факт російської агресії, так і через неприйнятність односторонньої залежності від Росії для українського суспільства. Відновлення відносин добросусідства з РФ неможливо до повного відновлення територіальної цілісності України.

Необхідно визначити модальність співіснування, сформулювати модель відносин з РФ, яка гарантувала б державний суверенітет і незалежність України, включно з її стратегічним курсом на приєднання до ЄС і НАТО, сприяла миру, безпеці та розвитку в Європі. Для цього Україна має сформувати привабливішу суспільну модель, що забезпечить більшу свободу, більшу справедливість, більшу захищеність прав людини та економічну ефективність.

Україна не втручається і не планує втручатися у внутрішні справи Росії. Російська влада, головним пріоритетом якої стане розвиток власної країни, намагатиметься відновити добросусідські відносини з Україною.

РФ і Україна після 1990 року

Проголошення³ та взаємне визнання державного суверенітету РРФСР і УРСР у 1990 р.⁴, зважена політика двох держав сприяли мирному розпаду СРСР. Виходячи з ідей єдиної і вільної Європи⁵ та важливості українсько-російських відносин для миру та безпеки у регіоні, політика України спрямовувалася на зміцнення добросусідства, взаємоповаги й партнерства з Росією⁶. РФ розглядалася як ключовий партнер при реалізації проголошеного у 1998 р. стратегічного курсу на вступ до Європейського Союзу⁷.

Влада Росії зробила інший вибір. Із середини 1990-х років зовнішня політика РФ фактично спрямована на формування світового порядку, заснованого на засадах «клубу великих держав» за участі РФ, та зони привілейованих інтересів РФ, нав'язування слабшим сусіднім державам нерівноправних клієнтських відносин і захист цієї зони від втручань ззовні⁸.

Протягом 1994–2013 рр. політика РФ щодо України формувалася під впливом:

- роздержавлення власності в обох країнах і прагнення до максимізації прибутків еліт;

³ Декларация о государственном суверенитете Российской Советской Федеративной Социалистической Республики від 12.06.1990 р.; Декларация про державний суверенітет України від 16.07.1990 р.

⁴ Договір між Українською Радянською Соціалістичною Республікою і Російською Радянською Федеративною Соціалістичною Республікою від 19.11.1990 р. № 643_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_011#Text

⁵ Charter of Paris for a New Europe- 22.11.1990 р.

⁶ Про Основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 р. № 3360-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>

⁷ Стратегія інтеграції України до ЄС. Затверджена Указом Президента України від 11.06.1998 р. № 615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>

⁸ «Головною метою політики Росії щодо СНД є створення інтегрованого економічного і політичного об'єднання держав, спроможного претендувати на гідне місце у світовому співтоваристві» (Див.: Об утверждении Стратегического курса РФ к государствам – участникам СНГ : Указ Президента РФ від 14.09.1995 р. № 940. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7780/).

- економічних інтересів, зумовлених тісними зв'язками двох країн;
- великодержавних амбіцій очільників РФ.
Визнаючи у міждержавних документах⁹ незалежність, державний суверенітет і територіальну цілісність України, Росія водночас:
 - здійснювала економічний тиск і вдавалася до погроз силою;
 - змушувала Україну приєднатися до російських інтеграційних проєктів¹⁰;
 - формувала систему впливу на Україну, насамперед у політичній, інформаційній і культурній сферах, а також у транспортній, телекомунікаційній та енергетичній інфраструктурі;
 - зменшувала залежність від України у стратегічних галузях, насамперед в енергетичній сфері та в оборонно-промисловому комплексі¹¹.

Цілі російського керівництва і прагнення абсолютної більшості громадян України є несумісними

Поступки з боку України, зокрема проголошення позаблокової політики в 2010 році, зазвичай розглядалися РФ як успіх власної політики і мали наслідком посилення тиску. Двосторонні відносини поступово ускладнювалися. **Зростала несумісність цілей російського керівництва і прагнень більшості громадян України побудувати незалежну, суверенну та успішну європейську державу.**

⁹Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (1994 р.), Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і РФ (1997 р.), Договір між Україною і РФ про українсько-російський державний кордон (2004 р.) та ін.

¹⁰Криза довкола острова Тузла (2003 р.), намагання втягнути Україну в Єдиний економічний простір (2003–2005 рр.) та Митний союз (2012–2013 рр.), «газові війни» (2006 р., 2009 р.), ситуація з укладанням Угоди про асоціацію з ЄС (2013 р.) тощо.

¹¹Просування обхідних маршрутів постачання газу до ЄС («Південний потік», «Північний потік», «Турецький потік», «Північний потік – 2»), імпортозаміщення в енергетиці та ОПК тощо.

У 2014 році пострадянський період у двосторонніх відносинах завершився. РФ розпочала збройну агресію проти України: окупувала Крим та розгорнула бойові дії у Донецькій і Луганській областях. Її наслідком стала загибель понад 13 тисяч людей, поранення до 31 тисячі людей. Понад 2 мільйони людей були змушені залишити свої оселі. Україна втратила 7 % території та до 20 % економіки.

Цілі та інструменти політики РФ щодо України

Цілі РФ передбачають відновлення безперспективної односторонньої залежності України

Попри офіційні заяви¹², РФ прагне закріпити Україну в «сірій зоні» між Заходом і РФ та відновити на цій основі односторонню залежність України від Росії, а також досягти де-факто визнання великими державами анексії Криму.

Для досягнення своїх цілей РФ застосовує широкий набір інструментів, більшість з яких використовувалася й до 2014 року.

У політичній сфері з використанням спецслужб Росія:

- здійснює політико-дипломатичний тиск на Україну з використанням міжнародних майданчиків: від ООН до заходів громадських організацій;
- прагне сформувати образ України як невдалої держави (*failed state*);
- роздуває конфлікти всередині України;
- прагне ослабити та делегітимізувати публічні інститути та Українську державу загалом;
- підтримує «дружні до РФ» політичні сили і використовує як політичну зброю громадські організації, зокрема націоналістичні;
- втручається в релігійне життя, насамперед у складні процеси в українському Православ'ї.

В економічній сфері РФ:

- обмежує доступ до свого ринку та вивезення (експорт) критичних для України товарів;
- у порушення зобов'язань у межах Світової організації торгівлі блокує транзит українських товарів, перешкоджаючи торговельним відносинам України з державами Центральної Азії та Кавказу;

¹² Концепція зовнішньої політики РФ 2016 р. декларує прагнення до формування відносин добросусідства, зокрема і з Україною.

- створює перешкоди свободі мореплавства в Азовському, Чорному морях і Керченській протоці.

В інформаційній сфері:

- пропаганда і спеціальні інформаційні операції РФ спотворюють суспільну дискусію, її порядок денний, розколюють українське суспільство;
- втручання РФ для «захисту співвітчизників»¹³ є одним із чинників сек'юритизації сфери культури, зокрема мовного питання;
- російські хакерські групи вчиняють кібератаки на інформаційні ресурси державних органів та об'єкти критичної інфраструктури України.

З 2014 року РФ застосовує воєнні засоби¹⁴. Зокрема:

- незаконно окуповано Крим;
- у Донецькій і Луганській областях тривають бойові дії, що економічно та психологічно виснажують Україну;
- здійснюється військове будівництво вздовж українського кордону¹⁵;
- в окупованому Криму створено зону обмеженого доступу (A2/AD) та розгорнуто наступальне угруповання військ.

Новозбудована військова інфраструктура посилює наступальні спроможності РФ, спрямовані проти України.

¹³ «РФ надає підтримку співвітчизникам, які проживають за кордоном, у здійсненні їхніх прав, забезпеченні захисту їхніх інтересів і збереженні загальноросійської культурної ідентичності» (ч. 3 ст. 69 Конституції РФ зі змінами, затвердженими загальноросійським голосуванням 01.07.2020 р.).

¹⁴ Агресія і воєнна загроза з боку РФ змушують Україну спрямовувати на сектор безпеки і оборони понад 20 % видатків державного бюджету (понад 5 % ВВП) щорічно.

¹⁵ Після 2014 року до суміжних з Україною областей переміщено 20-ту загальновійськову армію та відновлено 8-му загальновійськову армію. З 8 дивізій Сухопутних військ ЗС РФ 3 розташовані безпосередньо на кордоні з Україною, а ще 3 – у глибині прикордонних з Україною Західного і Південного військових округів.

Через стратегічне значення Кримського півострова¹⁶ РФ здійснила спробу його анексії¹⁷.

Контрольовані РФ квазідержавні утворення в Донецькій і Луганській областях, відповідні збройні формування використовуються для впливу на ситуацію в Україні, підтримання атмосфери нестабільності та непередбачуваності, а також стратегічної невизначеності.

Окупаційна адміністрація РФ на території Автономної Республіки Крим, у місті Севастополі, окремих районах Донецької і Луганської областей України (далі – ТОТ)¹⁸:

- системно порушує права і свободи людини, зокрема переслідує кримських татар;
- нехтує майновими правами фізичних і юридичних осіб України, територіальних громад і держави;
- привласнює, знищує чи пошкоджує об'єкти промисловості, інфраструктури, культурної спадщини;
- незаконно експлуатує природні ресурси, зокрема у виключній (морській) економічній зоні України;

¹⁶ Окупація Криму забезпечує домінування РФ у Чорноморському басейні. Територія та інфраструктура півострова використовуються як база для російської проєкції сили на Близький Схід, Африку та Балкани.

¹⁷ п. 2.1. ст. 67 Конституції РФ зі змінами, затвердженими загальноросійським голосуванням 01.07.2020 р., забороняє перегляд «російської приналежності» окупованого Криму.

¹⁸ Відповідно до Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» окупаційну адміністрацію РФ складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та підконтрольні РФ самопроголошені органи, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України (Див.: Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18.01.2018 р. № 2268-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>).

- здійснює масовану антиукраїнську пропаганду;
- витискає із суспільного життя українську мову та культуру;
- формує культ війни і насильства, зокрема у дітей та молоді.

РФ здійснює системну інтеграцію ТОТ: відкрито – в Криму, приховано – в Донецькій і Луганській областях. В обіг запроваджено російський рубль. Переорієнтовано економічні зв'язки. Упроваджується російське законодавство. Надається, зокрема і примусово, громадянство РФ.

Тривалий збройний конфлікт – потужний чинник поляризації і радикалізації політичних сил, політичної дестабілізації та руйнування суспільної довіри

Тривалий збройний конфлікт – потужний чинник поляризації і радикалізації політичних сил, політичної дестабілізації та руйнування довіри. З плином часом можливості для безпечної реінтеграції на основі політико-дипломатичних засобів тільки зменшуватимуться.

Цілі та напрями політики України стосовно Російської Федерації

Політика України щодо РФ має забезпечити досягнення таких цілей:

- гарантування незалежності й державного суверенітету України, відновлення її територіальної цілісності;
- мінімізацію негативних наслідків реалізації загроз, пов'язаних із РФ;
- доведення керівництву РФ і російському суспільству неефективності спроб обмежити суверенітет України та необхідності на практиці визнати її незалежність;
- компенсацію збитків, заподіяних російською агресією¹⁹.

Для досягнення цих цілей необхідні:

- сталий суспільний розвиток України;
- зміцнення економіки шляхом залучення трансформаційних інвестицій;
- розбудова стійких, прозорих та ефективних державних інституцій, спроможних відповідати на стратегічні виклики і загрози, зокрема з боку РФ.

Відновлення територіальної цілісності України може бути тривалим процесом

Відновлення територіальної цілісності України може мати довгостроковий характер. У цьому процесі необхідно:

- продемонструвати здобутки України на шляху суспільного поступу, зокрема у таких сферах як медицина, освіта, інфраструктура, середовище життєзабезпечення;
- сприяти реалізації прав і свобод громадян України, які проживають на ТОТ;
- сформувати креативну і відповідальну систему стратегічних комунікацій з громадянами України, зокрема з тими, хто проживає на ТОТ, а також з іноземними партнерами;

¹⁹Прикладом є рішення Стокгольмського арбітражу щодо стягнення з Газпрому компенсації за використання дискримінаційних умов контрактів 2009 року. Водночас прагнення отримати компенсацію за спричинену російською агресією шкоду необхідно співвідносити з іншими завданнями політики стосовно РФ.

- відкинути спроби легітимувати невизнані квазідержавні утворення та перекласти на Україну відповідальність за життєдіяльність населення та відбудову ТОТ без відновлення в повному обсязі її суверенних прав.

Потрібно зважати на різноспрямовані інтереси зовнішніх і внутрішніх гравців, а також ціну необачних кроків для державного суверенітету та суспільної єдності України.

Виходячи з основних засад, на яких ґрунтується Стратегія національної безпеки України²⁰, політику України щодо РФ доцільно здійснювати за такими напрямками: **стримування, стійкість, комунікації**.

СТРИМУВАННЯ

Зважаючи на пріоритетність для РФ військових інструментів, ключовим є створення таких оборонних та безпекових спроможностей України, які дозволять завдати неприйнятних для агресора втрат на землі, у повітрі, на морі та у кіберпросторі.

Через диспаритет у ресурсах гонка озброєнь стане руйнівною для економіки України. **Пріоритет має належати асиметричним засобам**, що насамперед потребує докорінних змін у мисленні військових і державних службовців та суттєвих інвестицій у людські спроможності. **Солдат – це громадянин у погонах, а не «гарматне м'ясо»**.

Український оборонний та безпековий потенціал потрібно нарощувати насамперед через **ефективніше використання ресурсів, зокрема людських**. Необхідно:

- оновити доктрину застосування сил оборони і безпеки, зважаючи на особливості сучасного безпекового середовища;
- сконцентрувати обмежені ресурси на розвитку асиметричних ударних спроможностей, а також спроможностей у сферах

²⁰ Стратегія національної безпеки України. Затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

командування, управління, комунікацій, розвідки і спостереження; радіоелектронної боротьби; протиракетної і протиповітряної оборони; у Чорному і Азовському морях;

- зміцнити розвідувальні органи та розвивати дослідження політики, економіки, силового й інформаційного потенціалу РФ.

На результати тривалих конфліктів впливають як потенціали сторін, так і їх здатність залучати зовнішню підтримку завдяки участі в коаліціях як на постійній основі, так і ad hoc²¹.

Для впливу на політику РФ потрібно:

- зміцнювати міжнародну довіру та просувати імідж України як надійного партнера і контриб'ютора безпеки;
- використовувати міжнародні формати (Нормандський, Мінський, Будапештський, Женевський та ін.), працювати над створенням майданчика для перемовин щодо деокупації Криму;
- розвивати особливе партнерство з НАТО, зокрема у межах Програми розширених можливостей і річних національних програм Україна – НАТО, забезпечуючи взаємосумісність Збройних Сил України зі збройними силами держав Альянсу, інтенсивність спільних навчань, співпрацю спецслужб, участь у проєктах НАТО у сфері матеріально-технічного забезпечення;
- брати участь у процесі формування європейської оборонної та безпекової політики;
- зміцнювати стратегічну, зокрема політичну, оборонну, розвідувальну, економічну співпрацю із США, Великою Британією, Канадою, Німеччиною, Францією, зважаючи на відмінності політики цих держав щодо РФ;
- поглиблювати відносини з державами – учасниками ініціативи «Бухарест 9», що складають східний фланг НАТО, а також із Туреччиною;

²¹ Посилення глобальної конкуренції між США і КНР може призвести до корегування американської зовнішньополітичної та безпекової стратегії, зокрема й щодо РФ. (Див., напр.: It's Time to Rethink Our Russia Policy. URL: <https://www.politico.com/news/magazine/2020/08/05/open-letter-russia-policy>).

СТІЙКІСТЬ

- активізувати роботу в міжнародних організаціях, зокрема ООН, ОБСЄ, РЄ, Інтерполі тощо, а також у міжнародних судах для захисту національних інтересів у відносинах з РФ.

Національна стійкість на основі розвитку – передумова оборони України²². Європейська трансформація пострадянської суспільної моделі – запорука національної стійкості та перетворення України на відповідального міжнародного гравця і надійного партнера.

У політичній сфері доцільно:

- шукати компромісні рішення чутливих суспільних проблем;
- не допускати привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;
- сприяти консолідації і розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України;
- забезпечити пріоритетний розвиток української культури і доступ українських громадян до надбань світової культури, зокрема у спосіб вивчення англійської та інших мов;
- переосмислити радянський період історії, зберігаючи пам'ять як про радянські злочини, зокрема про Голодомор 1932–1933 років і масові репресії, так і про внесок українців у перемогу над нацизмом, відкидаючи спроби РФ монополізувати право на тлумачення історії²³.

²² Масштабна дестабілізація всередині України може зруйнувати державність як через вторгнення РФ під виглядом «гуманітарної операції», так і без нього.

²³ «Російська Федерація, об'єднана тисячолітньою історією, зберігаючи пам'ять предків, що передали нам ідеали і віру в Бога, а також спадкоємність у розвитку Російської держави, визнає державну єдність, що історично склалася». (п. 2 ст. 67.1 Конституції РФ зі змінами, затвердженими загальноросійським голосуванням 01.07.2020 р.).

В економічній сфері потрібно:

- поглибити секторальну інтеграцію України з ЄС;
- розвивати інститути та розширювати можливості для торгівлі з державами – членами ЄС, іншими важливими торговельними партнерами;
- залучати іноземні інвестиції;
- обмежувати присутність афілійованого з РФ капіталу у стратегічних галузях української економіки, насамперед у критичній інфраструктурі, створити систему мінімізації ризиків, пов'язаних з придбанням, володінням і контролем над активами;
- зменшити залежність від РФ як джерела, маршруту або постачальника ресурсів і технологій, зокрема в енергетиці;
- зміцнити стійкість критичної інфраструктури, забезпечити узгоджені дії державних і недержавних суб'єктів у кризових ситуаціях на ґрунті державно-приватного партнерства.

В інформаційній сфері необхідно:

- зміцнити кібербезпеку та безпеку інформаційних ресурсів;
- розвивати інформаційні і культурні індустрії, що забезпечить зміцнення захисту національного інформаційного простору.

Необхідно розвивати сектор безпеки і оборони:

- зміцнити цілісність оборонних, безпекових і загалом державних інститутів, а також добросесність їх персоналу;
- завершити реформу Служби безпеки України: оптимізувати її структуру та чисельність, зміцнити контррозвідувальні спроможності, зокрема для протидії спецслужбам РФ;
- збільшити спроможності поліції, інших правоохоронних органів щодо захисту прав, свобод і законних інтересів громадян;
- поліпшити планування і використання ресурсів, що спрямовуються на забезпечення національної безпеки і оборони.

КОМУНІКАЦІЇ

Для мінімізації ризиків для національних інтересів України доцільно за міжнародного посередництва та на основі міжнародного права зберігати відкритими канали комунікації з РФ. Пріоритетними питаннями для такої комунікації мають бути побудова миру, захист прав, свобод і законних інтересів українських громадян і суб'єктів господарювання, екологія тощо.

В економічній сфері потрібно:

- чітко визначити сфери, в яких торгівля є вигідною для України;
- будувати двосторонні економічні відносини на основі прозорості та європейських правил;
- зважати, що такі відносини не мають бути визначальними й перешкоджати інтеграції в ЄС, а російські державні та приватні компанії не можуть бути пріоритетними партнерами;
- продовжити перегляд двосторонньої договірної бази.

Асиметрія економік обмежує ефективність українських економічних санкцій проти РФ. Подальше використання цього інструменту необхідно здійснювати на підставі аналізу їх ефективності для національних інтересів.

Україні потрібно розвивати прагматичну співпрацю з Білоруссю, Казахстаном, державами Південного Кавказу та Центральної Азії, захищаючи свої інтереси і мінімізуючи залучення цих держав до антиукраїнської політики РФ.

Конфлікти між державами-сусідами шкодять обом сторонам. Послідовна політика обстоювання національних інтересів, поступальний розвиток України, зміцнення її національної стійкості та обороноздатності з часом зроблять політичну ціну нинішньої політики неприйнятною для РФ і спонукатимуть до її змін в інтересах України та Європи загалом.